

Duygu ve Davranış Bozukluğu olan İlkokul Öğrencilerinin Eğitim Süreçlerine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi

An Examination of Teachers' Perspectives on the Educational Processes of Primary School Students with Emotional and Behavioral Disorders

Hakan SARI *
Ömer Faruk AR **

Öz

Bu araştırmanın amacı duygu ve davranış bozukluğu (DDB) olan ilkokul öğrencilerinin eğitim süreçlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni ile tasarlanmıştır. Araştırmanın veri toplama sürecinde araştırmacılar tarafından geliştirilen ve uzman görüşüne sunulduktan sonra son hali verilen yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul'da görev yapan 12 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Yüz yüze görüşme ile elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenler DDB olan öğrencilerde en çok karşılaştıkları özellik olarak saldırgan davranış gösterme durumunu ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler DDB olan öğrencilerin eğitimlerinde en çok karşılaştıkları sorunlar olarak davranış/disiplin sorunları ve akademik başarı sağlamamasını ifade etmişlerdir. Duygu ve davranış bozukluğu olan öğrencilerin eğitim süreçlerinin iyileştirilmesi için, okul içinde en çok rehber öğretmen desteğine, okul dışında ise doktor kontrolü ve ilaç kullanımına gereksinim duyulduğu belirtilmiştir. Öğretmenlere DDB olan öğrencilerle ilgili hizmet içi eğitimler verilmesi ve rehberlik araştırma merkezi desteği sağlanması önerilmektedir.

* Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü, E-posta:hakansari@gmail.com, Orcid ID: 0000-0003-4528-8936.

** Sorumlu Yazar, MEB, Necmettin Erbakan Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü doktora öğrencisi, E-posta: omerfaruk_ar@hotmail.com, Orcid ID: 0000-0002-4211-2962.

Atf için: Sarı H. ve Ar Ö.F. (2025). Duygu ve davranış bozukluğu olan ilkokul öğrencilerinin eğitim süreçlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 61(61), 193-213. DOI: 10.15285/maruaeabd.1438835

Anahtar Kelimeler: Duygu ve davranış bozukluğu, öğretmen görüşleri, duygu ve davranış bozukluğu eğitim süreçleri, ilkokul öğrencileri

Abstract

The aim of this research is to determine the opinions of teachers regarding the educational processes of primary school students with emotional and behavioral disorders (EBD). The research is designed using the phenomenological approach, one of the qualitative research methods. During the data collection process of the research, the semi-structured interview form developed by the researchers and finalized after being presented to experts was utilized. The study group consisted of 12 classroom teachers working in Istanbul. The data obtained through face-to-face interviews were analyzed using content analysis method. As a result of the research, teachers expressed aggressive behavior as the most common characteristic observed in students with EBD. Additionally, teachers stated behavior/discipline problems and failure to achieve academic success as the most common challenges encountered in the education of students with EBD. The improvement of educational processes for students with emotional and behavioral disorders has been found to require the support of school counselors within the school setting and medical supervision, including medication, outside the school. It is recommended that teachers receive in-service training regarding students with EBD and be provided with support from guidance and research centers.

Keywords: Emotional and behavioral disorders, teacher views, emotional and behavioral disorders education process, primary school students.

Summary

Introduction

It is expressed that the importance of students with special educational needs receiving education alongside typically developing students is an unquestionable matter; however, due to the unique and sensitive characteristics of students with Emotional and Behavioral Disorders (EBD), this issue requires more detailed consideration (Cartledge & Johnson, 1996). It is noted that when necessary strategies and conditions are not provided for students with EBD, the educational process can be challenging for both the students with EBD and their peers (Cartledge & Johnson, 1996). The failure of teachers to employ effective practices for students with EBD is believed to contribute to the low academic performance of this at-risk student group (Gilmour et al., 2021). Encouraging positive teacher-student relationships is of great importance in guiding students' academic, behavioral, and socio-emotional development (Mihalas et al., 2008). Educators, in collaboration with other professionals and the student's family members, play a crucial role not only in adequately meeting the educational needs of students with emotional and behavioral problems but also in expanding the repertoire of suitable and successful strategies for all students (Quinn et al., 2000). In line with this, the aim of this research is to elucidate teacher views on the education of primary school students with EBD.

Method

This study, which examines teachers' opinions regarding the education of elementary school students with EBD, is designed using the phenomenological approach, one of the qualitative research methods. The phenomenological design aims to reveal individuals' experiences, perceptions, and the meanings they attribute to a phenomenon through individual or group interviews, supplemented by observations that serve as a basis for the interviews. In this design, the primary data collection tool is the interview (Yıldırım & Şimşek, 2013). The phenomenon examined in the research is the educational processes of students with EBD.

Study group

The study group was selected through purposive sampling method. Purposive sampling enables the selection of cases believed to possess rich information pertinent to the research topic for thorough investigation (Büyüköztürk et al., 2010). The study group consists of a total of 12 classroom teachers, 7 males and 5 females, who reside in Istanbul, work as primary school teachers, have students with EBD in their classrooms, and volunteered to participate in the study. Participants in the research were assigned code names as P1, P2, etc.

Data collection tool

In the research, a semi-structured interview form developed by the researchers and subsequently refined based on expert opinion was utilized. Semi-structured interviews were preferred due to their ability to allow for the alteration of the number and sequence of questions to determine the experiences of classroom teachers (Yıldırım & Şimşek, 2013). To create the semi-structured interview form, firstly, research articles on EBD (Schreiber & Kuemper, 2013; Cassady, 2011; Swart et al., 2023; Gilmour et al., 2021) were reviewed. Following the literature review, questions were formulated and piloted with three classroom teachers who were not included in the study, and expert opinions were obtained from two academics working in special education. After the pilot interview, it was determined that there were no issues regarding the comprehensibility of the questions. Some of the questions included in the interview form are as follows: "What are the characteristics of your student with EBD?" "Do you encounter any problems during the education process of your student with EBD that affect them, their peers, and you? If so, what are these problems?"

Data analysis

In the analysis of the data obtained in the research, the content analysis method was utilized. Content analysis begins with the coding of concepts with similar characteristics. These codes are then transformed into categories and categories are further developed into themes, allowing for the classification of the data. In this way, tables that can be presented to readers in an understandable manner are created, accompanied by detailed explanations. Additionally, to enhance the credibility of the research, the opinions obtained directly from the participants are presented. (Yıldırım & Şimşek, 2013). During the analysis process, the first step involved transcribing the audio recordings

into written format, followed by coding the obtained data, identifying related codes to create themes, and finally describing and interpreting the findings.

Results, Discussion, and Recommendations

The aim of this research was to determine the views of primary school classroom teachers regarding the education of students with EBD. In this context, teachers' views were categorized under the following main headings and subheadings: characteristics of students with EBD, problems encountered in the educational process, needs related to the educational process, regulations and practices used and needed to improve the educational process, and elements required by teachers to support the educational process.

- According to the findings obtained in the research, teachers expressed the characteristics of students with EBD as exhibiting aggressive behavior, lacking social skills, experiencing difficulty in communication, and showing non-compliance with rules.
- According to the findings obtained in the research, teachers expressed behavior/discipline problems, failure to achieve academic success, insufficient time allocation, lack of parental involvement, inappropriate environment, and teacher lack of knowledge as the problems encountered in the educational processes of students with EBD.
- According to the findings obtained in the research, teachers expressed the following as the in-school needs of students with EBD related to the educational process: guidance counselor support, having someone interested in the school, and support from school administration. Additionally, they expressed the following as the out-of-school needs: doctor monitoring/medication usage, parental involvement, and rehabilitation center education.
- According to the research findings, teachers indicated supporting relevant areas, program differentiation, using multiple materials, providing social skills training, and peer support as strategies used to improve the educational process of students with EBD. Additionally, they expressed the need for counseling for teachers, increasing social skills training, and enhancing support education as necessary elements.
- According to the findings of the research, teachers expressed their own needs for the educational processes of students with EBD as receiving in-service training, providing guidance research center support, and providing opportunities for postgraduate education.

In this context, it is recommended that the necessary support be provided through guidance and research centers to improve the educational process of students with EBD and to provide teachers with the support they need. Collaborative efforts among all stakeholders to improve the educational processes of students with EBD can be facilitated through the support of academic experts in the field. Opportunities for courses and internships related to students with EBD and other special needs groups, with whom classroom teachers may work during their undergraduate education and professional careers, can be increased. Existing in-service training for teachers can be made more functional by leveraging research findings. Longitudinal studies focusing on students with EBD and their teachers can be conducted.

Giriş

Günümüz okullarından giderek daha fazla öğrenciyi kaliteli eğitim sunması ve öğrencilerin başarılarından daha fazla sorumlu olması beklenmektedir. Aynı zamanda, okullarda kapsayıcı eğitimin desteklenmesi ile beraber, öğretmenlere özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerle ilgili daha fazla sorumluluk verilmektedir (Alkahtani, 2022). Özel eğitime ihtiyacı olan ve çeşitli nedenlerden dolayı diğer özel gereksinim gruplarına kıyasla daha yetersiz eğitim alan tanı gruplarının başında duygu ve davranış bozukluğu (DDB) gelmektedir (Forness vd., 2011). Bir çalışmada DDB olan öğrencilerin yaygınlık oranları okul nüfusunun yüzde 5'i ile %20' si arasında ya da daha fazla olarak tahmin edilmekteyken (Kauffman ve Landrum, 2015), başka bir çalışmada Türkiye'de 2018-2019 eğitim öğretim yılında bütünlendirme ortamında eğitim gören öğrencilerin %15,24' ünün (45.052) DDB olan öğrenciler olduğu ifade edilmektedir (Ünay vd., 2021). DDB olan öğrencilerin %47' sinin okul günlerinin %80 ve daha fazlasını normal gelişim gösteren akranları ile beraber aynı sınıfta geçirdiği (Gagnon, 2021) dikkate alındığında öğrencilerin genel eğitim sınıflarında ne tür deneyimler yaşadıklarını anlamak önemlidir (Mitchell, Kern ve Conroy, 2019). Ayrıca DDB olan okul çağındaki öğrencilerin sayısı arttıkça, genel eğitim öğretmenlerinin bu öğrencilerin ihtiyaçlarını anlamaları ve onları genel eğitim sınıflarında olumlu bir ortamda öğrenme sürecine hazırlamalarının önemi de artmaktadır (Alkahtani, 2022).

Özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin normal gelişim gösteren öğrencilerle birlikte eğitim almalarının önemi tartışılmaz bir durum olarak ifade edilebilir, ancak bu durum DDB olan öğrencilerin benzersiz ve hassas özellikleri nedeniyle üzerinde daha ayrıntılı düşünülmesi gereken bir konudur (Cartledge ve Johnson, 1996). Öğrencilerin gereksinimleri doğrultusunda bazı düzenleme ve değerlendirmeler yapılarak verilmesi gereken kaynaştırma eğitiminde (Sarı ve Pürsün, 2016), DDB olan öğrenciler için gerekli strateji ve koşullarının sağlanmadığı durumlarda eğitim sürecinin hem DDB olan öğrenci hem de akranları için zorlayıcı olabileceği belirtilmektedir (Cartledge ve Johnson, 1996).

DDB olan öğrenciler, okuldaki başarılarını engelleyen dışsallaştırılmış ve/veya içselleştirilmiş davranış sorunları sergileyebilmektedir (Mihalas vd., 2008). DDB olan öğrenciler, bu davranışları nedeniyle öğretmenler, yöneticiler, ebeveynler ve akranları için önemli zorluklar oluşturmaktadır. Bu zorluklar, disiplin, eğitim ve kişilerarası alanlarda karmaşık okul ve sınıf ortamları yaratırken (Gresham, 2007), okullar bu öğrencilerin eğitim ve disiplin ihtiyaçlarını karşılamakta büyük zorluk çekmektedir (Walker vd., 2004). DDB olan öğrenciler genellikle daha düşük notlar alır, daha fazla ders başarısızlığı yaşar, daha sık sınıf tekrarına düşer ve diğer özel gereksinim gruplarında yer alan öğrencilere göre yetişkin hayatına uyum sağlamakta daha fazla zorluk yaşarlar (Bradley, Henderson ve Monfore, 2004; Page, 2023). Ayrıca DDB olan öğrencilerin uzaklaştırma veya okuldan atılma gibi dışlayıcı uygulamalarla disipline edilme olasılıkları akranlarına göre daha fazladır (Katsiyannis, Losinski ve Prince, 2012). Düşük sosyal beceri gelişimi ile okuldan uzaklaştıran disiplin uygulamalarının birleşimi DDB olan öğrencilerin eğitim programlarının kesintiye uğraması ve aksaması riskini artırır (Walker ve Brigham, 2017). Bu öğrencilerin eğitim sürecine engel olan tavır ve tutumları, motivasyon eksikliği ve sergilemiş oldukları agresif davranışlar, bir öğretmenin özellikle birden fazla öğrenciyi akademik ve davranışsal destek sunduğu bir sınıf ortamında

zorlayıcı bir durum olabilmektedir (Sutherland vd., 2008). Tüm bu sorunların ve özellikle antisosyal davranışların ilkokul 3. sınıfa kadar değiştirilemediği ve olumlu davranışların kazandırılmadığı durumlarda, mevcut durumun yaşam boyu süren bir soruna dönüşme ihtimalinin yüksek olduğu belirtilmektedir (Walker vd., 1995).

Öğretmenlerin DDB olan öğrenciler için etkili uygulamaları kullanmamasının, bu riskli öğrenci grubunun düşük akademik başarısına katkıda bulunabileceği düşünülmektedir (Gilmour vd., 2021). Olumlu öğretmen-öğrenci ilişkilerini teşvik etmek, öğrencilerin akademik, davranışsal ve sosyal-duygusal gelişimini yönlendirmede büyük önem taşımaktadır (Mihalas vd., 2008). Eğitimciler, diğer profesyoneller ve öğrencinin aile bireyleri ile iş birliği içinde, DDB olan öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını gerekli şekilde karşılamanın yanı sıra, tüm öğrencilere uygun ve başarılı stratejilerin repertuarını genişletmede önemli bir rol oynamaktadırlar (Quinn vd., 2000). Sınıf arkadaşları gibi, DDB olan öğrenciler için de en iyi seçenek, etkili öğretim ve davranış yönetimi rutinleri ile karakterize edilen sınıflardır. DDB olan öğrenciler için başarılı fırsatlar tasarlamak, eğitimcilerin öğretimlerini planlama ve organize etme, sınıflarını yönetme ve fiziksel düzen gibi durumları değiştirmelerini gerektirebilir. Bu düzenlemeler, yalnızca DDB olan öğrencilere fayda sağlamakla kalmayacak, muhtemelen tüm öğrencilerin akademik ve sosyal alanlar başta olmak üzere tüm alanlarda başarılı olmalarına yardımcı olacaktır (Quinn vd., 2000).

DDB olan öğrencilerin eğitime artan ilgi ve ihtiyaç doğrultusunda konu ile ilgili araştırmaların sayısının da artmakta olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Türkiye’de DDB olan bireylerle ilgili yapılan araştırmalar sınırlıdır (Çetiner ve Sucuoğlu, 2019; Başar ve Özdemir, 2015). Çetiner ve Sucuoğlu (2019) DDB açısından risk altında olan ilkokul öğrencilerinin belirlenmesi amacıyla 108 öğretmenin 2378 öğrencisi ile ilgili veri toplamışlardır. Çalışmada Öğrenci Risk Tarama Ölçeği’nin (ÖRTÖ-T) Türkçe Formu’nun psikometrik özellikleri, öğrencilerin bu ölçekten elde ettikleri puanların sınıf ve cinsiyet değişkenlerine göre değişip değişmediği ve ölçek puanlarına göre yüksek risk grubunda yer alan öğrencileri belirleme amaçlanmıştır. Araştırma bulgularına göre ölçeğin Türkçe Formu’nun geçerlik ve güvenirlik puanları orijinal forma benzer olarak ifade edilmiştir. Araştırmaya dahil edilen öğrencilerin % 6’ sının DDB açısından yüksek risk altında olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca erkeklerin dışsallaştırılmış davranış sorunları ve toplam puanları ile kızların içselleştirilmiş davranış sorunları puanlarının fazla olduğu belirtilmiştir. Türkiye’ de yapılan başka bir çalışmada ise Başar ve Özdemir (2015) DDB olan çocuklar için Başarıya İlk Adım erken müdahale programı uygulamalarının gözden geçirilmesi çalışmasına 21 araştırmayı dahil etmişlerdir. Dahil edilen araştırmalar amaç, hedef, yöntem, elde edilen sonuçlar ve sosyal geçerlilik kapsamında incelenmiştir. Uluslararası alan yazında yürütülen çalışmalar kapsamında ise Cassidy (2011) otizmlili ve DDB olan öğrencilerin kaynaştırma eğitiminde yer almasına yönelik öğretmen görüşlerini incelediği çalışmada, öğretmenlerin DDB olan öğrencileri kaynaştırma eğitimine dahil etme ile ilgili endişe duyduklarını, bu endişelerin ise sosyal beceri eksiklikleri, davranış sorunları, müfredat üzerinde yapılan değişiklikler ve yeterli eğitim ve desteklerin olmaması gibi nedenlerden kaynaklandığını ifade etmiştir. Conley ve diğerleri (2014) DDB olan öğrencilerin okulda göstermiş oldukları davranış sorunlarına ilişkin öğretmen görüşlerini inceledikleri çalışmalarında alan yazında sıklıkla rastlanan başarısız akran ilişkileri, antisosyal davranış, içselleştirilmiş davranış sorunları, saldırganlık, akademik sorunlar ve dikkat sorunları

dışında saygısızlık ve hiperaktivite ile ilgili sorunların yaşandığı bulgusunu ifade etmişlerdir. Patton (2018) ise genel eğitim sınıfı öğretmenlerinin DDB olan öğrencilerin kaynaştırma eğitiminde yer almasına yönelik görüşlerini incelemiştir. Öğretmenlerin bu öğrencileri içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış sorunları sergileyen öğrenciler olarak gördüğünü ifade etmiştir. Ayrıca öğretmenlerin sınıfta daha fazla mesleki gelişim ve yönetim desteğine ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir.

Türkiye’de DDB olan öğrencilerin eğitim süreçlerine yönelik öğretmen görüşlerinin incelendiği araştırmalara henüz rastlanamamış olmasının önemli bir eksiklik olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda DDB olan öğrencilerle çalışan öğretmenlerin görüşlerini inceleyen bu çalışmanın, bu öğrencilerin özelliklerinin ortaya konulması, süreç içinde yaşanan zorlukların belirlenmesi, eğitim süreçlerinin daha iyi olabilmesi için gereken durumların belirlenmesi ve bu doğrultuda ihtiyaç duyulan düzenlemelerin yapılabilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda, bu araştırmada DDB olan ilkokul öğrencilerinin eğitim süreçlerine ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu bağlamda aşağıda yer alan araştırma sorularına yanıt aranmıştır. DDB olan öğrencilerle çalışan öğretmenlerin;

1. DDB olan öğrencilerin sahip olduğu özelliklere ilişkin görüşleri nelerdir?
2. DDB olan öğrencilerin eğitim süreçlerinde ortaya çıkan sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?
3. DDB olan öğrencilerin eğitim süreci ile ilgili okul içinde ve dışındaki gereksinimlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
4. DDB olan öğrencilerin eğitim sürecinin iyileştirilmesi için uygulanan ve ihtiyaç duyulan düzenleme ve uygulamalara ilişkin görüşleri nelerdir?
5. DDB olan öğrencilerinin eğitim süreçlerine destek olabilmek için kendileri için ihtiyaç duyduğu diğer durumlara ilişkin görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırma Deseni

DDB olan ilkokul öğrencilerinin eğitim süreçlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelendiği bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni ile tasarlanmıştır. Olgubilim deseni bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları ortaya çıkarmaya yönelik bireysel ya da grup görüşmelerinin yapıldığı ve görüşmeye temel oluşturma amaçlı olarak gözlemlerle desteklendiği bir araştırma desendir. Bu desende başlıca veri toplama aracı görüşmedir. (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmada incelenen olgu DDB olan öğrencilerin eğitim süreçleridir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılarak belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi, araştırma konusu ile ilgili zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların seçilerek derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir (Büyüköztürk vd., 2010). Kolay ulaşılabilir durum örnekleme ise araştırmacının

belirlenen evrenden örneklemini oluşturmak için ulaşabileceği en kolay öğelere yönelmesi olarak ifade edilir (Baltacı, 2018). Çalışma grubu İstanbul ili Sancaktepe, Çekmeköy, Sultanbeyli ve Pendik ilçelerinde yaşayan, düşük ve orta olarak ifade edilebilecek sosyoekonomik düzeye sahip öğrencilerle çalışan, ilkokulda sınıf öğretmeni olarak görev yapan, sınıfında DDB olan öğrencisi bulunan ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan 7'si erkek 5'i kadın toplam 12 sınıf öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcılara Ö1, Ö2 şeklinde kod isimler verilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan sınıf öğretmenlerine ilişkin demografik bilgiler Tablo 1' de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara ait Kişisel Bilgiler

Katılımcı	Sınıf	Yaş	Cinsiyet	Hizmet Yılı
Ö1	1	35	Erkek	11
Ö2	1	37	Erkek	12
Ö3	1	42	Erkek	20
Ö4	2	39	Erkek	15
Ö5	2	44	Erkek	20
Ö6	2	41	Erkek	16
Ö7	2	33	Erkek	7
Ö8	3	33	Kadın	9
Ö9	3	40	Kadın	17
Ö10	4	42	Kadın	10
Ö11	4	42	Kadın	19
Ö12	4	35	Kadın	9

Tablo 1 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan ilkokul sınıf öğretmenlerinin üçünün 1. Sınıf, dördünün 2. Sınıf, ikisinin 3. Sınıf ve üçünün 4. Sınıf öğretmeni olduğu görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin yedisinin erkek beşinin kadın olduğu görülmektedir. Araştırma grubunda yer alan öğretmenlerin yaşları 33 ile 44 arasında değişirken, hizmet yılları 7 ile 20 arasında değişmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma sürecinde sınıf öğretmenlerinin sahip olduğu deneyimlerin belirlenmesi için sorulan soruların sayı ve sırasının değiştirilmesine olanak vermesi nedeniyle yarı yapılandırılmış görüşme tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulması için ilk olarak DDB konulu araştırma makaleleri (Schreiber ve Kuemper, 2013; Cassidy, 2011; Swart vd., 2023; Gilmour vd., 2021) incelenmiştir. Literatür taraması sonrasında oluşturulan sorular araştırmaya dahil edilmeyen üç sınıf öğretmenine sorularak pilot çalışma yapılmış ve özel eğitim alanında çalışan iki akademisyenden uzman görüşü alınmıştır. Pilot görüşme sonrasında soruların anlaşılabilirliği konusunda bir sorun olmadığı görülmüştür. Uzman görüşü doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak yarı yapılandırılmış görüşme formunun son hali hazırlanmıştır. Görüşme formunda yer alan bazı sorular şöyledir; “DDB olan öğrenciniz hangi özelliklere sahiptir?”, “DDB olan öğrencinizin eğitim sürecinde onu, akranlarını ve sizleri etkileyen sorunlarla karşılaşıyor musunuz, karşılaşıyorsanız bu sorunlar nelerdir?”

Veri Toplama Süreci

Araştırma Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu 13/10/2023 tarihli ve 2023/424 karar numaralı onayı ile alınan izinle gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya ilişkin veriler İstanbul ilinde görev yapan, DDB olan öğrencisi olan ve gönüllü katılım gösteren öğretmenlerden toplanmıştır. Görüşme öncesinde çalışma grubuna araştırma ile ilgili detaylı bilgi verilmiş ve araştırmaya katılım konusunda onamları alınmıştır. Ayrıca araştırmadan istedikleri zaman gerekçe belirtmeksizin ayrılacakları, bilgilerinin gizli tutulacağı ve verilerin bilimsel çalışma amacıyla kullanılacağı ifade edilmiştir. Araştırma için gerekli şartları sağlayan sınıf öğretmenleri ile telefonda görüşülerek uygun yer ve zaman belirlenmiştir. Öğretmenlerin belirlediği yer ve zamanda görüşmeler yüz yüze olacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler en az 24 dakika en fazla 37 dakika olacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş, bunun bilgisi görüşme öncesi öğretmenlere verilerek gerekli izin alınmıştır.

Veri Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, benzer özelliklere sahip kavramların kodlanmasıyla başlar. Bu kodlar daha sonra kategorilere ve kategoriler de temalara dönüştürülerek verilerin sınıflandırılmasını sağlar. Bu şekilde, okuyuculara anlaşılır bir şekilde sunulabilen tablolar oluşturulur ve detaylı açıklamalara yer verilir. Ayrıca, araştırma inandırıcılığını artırmak için katılımcılardan elde edilen görüşler doğrudan sunulmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Analiz sürecinde ilk olarak ses kayıtlarının yazıya dönüştürülmesi, elde edilen verilerin kodlanması, ilişkili kodların belirlenerek temaların oluşturulması, bulguların tanımlanması ve yorumlanması çalışmaları yapılmıştır.

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik kavramları genel olarak inandırıcılık, aktarılabilirlik, güvenilebilirlik ve onaylanabilirlik kavramları ile açıklanmaktadır (Guba ve Lincoln, 1982).

İnandırıcılık: Araştırmacı ve çalışma grubunda yer alan öğretmenler İstanbul ilinde beraber görev yapan, başka çalışmalarda bulunmuş ve etkileşim halinde olan kişilerdir. Uzun süreli etkileşim içinde bulunma araştırma verilerinin inandırıcılığını artıracaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmada araştırmacı ve katılımcıların başka çalışmalarda iş birliği içinde bulunmaları ve etkileşim halinde olmaları güven ortamının oluşması ve samimi yanıtlar verilmesine imkân sağlamıştır. Araştırmada inandırıcılığın sağlanması için kullanılan bir diğer yöntem ise çeşitlemedir. Araştırılan olgu ile ilgili farklı bakış açıları, farklı veri kaynakları ve farklı özelliklere sahip katılımcılar araştırmaya dahil edilerek çoklu gerçekliklere ulaşılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Aktarılabilirlik: Araştırmada aktarılabilirliği sağlamak amacıyla örneklem seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmış ve detaylı olarak tanımlanmıştır. Ayrıca elde edilen verilerin detaylı şekilde betimlenmesi nitel araştırma sonuçlarının aktarılabilirliğini sağlamak için önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmada elde edilen veriler yorum katılmaksızın temalar halinde belirtilmiş ve doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Güvenilebilirlik: Araştırmada güvenilebilirliğin sağlanması için sürecin tüm basamakları detaylı olarak belirtilmiştir. Görüşme formu aracılığı ile toplanan veriler yazıya dönüştürülmüş, elde

edilen veriler kodlanmış, ilişkili kodlar belirlenerek temalar oluşturulmuş, bulgular tanımlanmış ve bulgulara bağlı olarak sonuç yazılmıştır.

Onaylanabilirlik: Araştırmanın onaylanabilirliğinin sağlanması için bulgular kısmında katılımcılardan elde edilen verilerin doğrudan alıntılarına yer verilmiştir. Bu şekilde kod ve temaların onaylanabilirliğinin sağlanması amaçlanmıştır.

Bulgular

DDB olan ilkokul öğrencilerinin eğitimine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelendiği bu çalışmada elde edilen bulgular, her soruya ait temalar ve kodlar tablolar halinde gruplandırılmıştır. İlgili temalara ait doğrudan alıntılar aşağıda sunulmaktadır.

Araştırmanın, DDB olan öğrencilerin sahip olduğu özelliklere ilişkin görüşleri nelerdir? Alt probleminde ilişkin elde edilen temalara ilişkin kodlar ve frekansları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 2. DDB olan Öğrencilerin Özelliklerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Temalar	Kodlar	Frekans
DDB olan Öğrencilerin Özellikleri	Saldırgan davranış gösterme	5
	Sosyal beceri eksikliği	4
	İletişim kurmada zorlanma	2
	Kurallara uymama	1

Görüşme yapılan öğretmenlere yöneltilen DDB olan öğrencilerin özelliklerine ilişkin soruya verilen yanıtlar bu öğrencilerin zaman zaman kendilerine ve arkadaşlarına karşı saldırgan davranış gösteren öğrenciler olduğu (5), hem sınıf içi hem sınıf dışında sorun yaşamalarına neden olan sosyal beceri eksikliğine sahip oldukları (4), özellikle sorun yaşadıkları zamanlarda akranları ve öğretmenleri ile iletişim kurmada zorlandıkları (2) ve okul içinde kurallara uymadıkları (1) şeklinde olmuştur. Öğretmen görüşlerinden alınan bazı kesitler şu şekildedir;

“Özellik olarak ilk aklıma gelen durum arkadaşlarıyla çok fazla kavga etmesi oluyor maalesef. Buna müdahale etmeye çalışıyoruz ama hemen hemen her gün birine zarar verdiği ile ilgili şikayet alıyorum (Ö2).”

“Benim gözlemlediğim en bariz özelliği sosyal becerilerinin çok yetersiz olması. Diğer arkadaşları ile iletişim kurup beraber olmasını sağlayan durumları öğretmekte çok zorlanıyorum. Öğretsek bile uygulamasını sağlamakta zorlanıyoruz (Ö5).”

“Buna en iyi cevabı rehber öğretmen verir aslında. Çünkü sürekli zorbalık eğitimi için onun yanında. Zayıf gördüğü çocuklara karşı çok fazla davranış sorunu çıkarıyor (Ö6).”

“Benim öğrencimin diğer çocuklardan en bariz farklı özelliği kurallara uymaması. Mesela tenefüs için olan süre ona yetmiyormuş öyle söyledi. Ama bu sürenin tüm öğrenciler için

geçerliliğini ve buna uymak zorunda olduğunu öğretemedim. Diğer çocuklardan sürekli sonra geliyor (Ö1).”

“Zorlandığı ve öfkelenildiği anlarda ne yapacağını bilememe bence. Bunu sosyal beceri eksikliği olarak belki ifade edebiliriz. Bu durum zayıf olduğu için arkadaşları ile arası sürekli bozuk (Ö12).”

Araştırmanın, DDB olan öğrencilerin eğitim süreçlerinde ortaya çıkan sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir? alt probleminde ilişkin elde edilen temalara ilişkin kodlar ve frekansları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3. DDB olan Öğrencilerin Eğitim Süreçlerinde Ortaya Çıkan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Temalar	Kodlar	Frekans
Eğitim Sürecinde Ortaya Çıkan Sorunlar	Davranış/disiplin sorunları	4
	Akademik başarı sağlanamaması	3
	Yeterli zaman ayıramama	2
	Aile ilgisizliği	1
	Uygun olmayan ortam	1
	Öğretmen bilgi eksikliği	1

Görüşme yapılan öğretmenlere yöneltilen DDB olan öğrencilerin eğitim süreçlerinde ortaya çıkan sorunlara ilişkin soruya vermiş oldukları yanıtlar davranış sorunları nedeniyle sınıf disiplininin bozulması ve eğitimin aksıyor olması (4), bu öğrencilerin akranlarına göre akademik olarak geride olması ve ilerlemenin sağlanamıyor olması (3), bu öğrencilerin özelliklerinden kaynaklı olarak fazla ilgi gerektirmesi ancak bu ilginin verilemiyor olması (2), öğrencilerin ailelerinin gerekli sorumlulukları yerine getirmiyor olmaları ve ilgisizliği (1), sınıf ve okul ortamının bu öğrencilere uygun olmayışı (1) ve öğretmenlerin bu öğrenciler hakkında sahip olması gereken bilgilerden yoksun olmaları (1) şeklinde olmuştur. Öğretmen görüşlerinden alınan bazı kesitler aşağıda yer almaktadır.

“En önemli zorluk benim için davranışları. Kuralları öğretmekte ve uygulamakta çok zorlanıyoruz. Bu durum hem onun hem sınıf arkadaşlarının eğitim sürecini olumsuz etkiliyor. Genelde diğer çocukların korktuğu disipline gitme müdüre gitme gibi durumlardan korkmuyor. Davranışlarını değiştirmek beni zorluyor (Ö2).”

“Ders başarısını istediğimiz ya da sınıf arkadaşları düzeyine getiremedik. Bu durum onun derste sıkılmasına ve eğitim ortamını bozacak davranışlar sergilemesine neden oluyor. Başarının sağlanması için aileyi katmamız lazım ama onlarda evde benzer zorlukları yaşadığını söylüyor (Ö3).”

“Bence bu çocukların yeri normal sınıflar değil. Ayrı bir okul veya sınıfta olmalı. Bu öğrencime harcadığım enerji çok fazla ama katkım az bence (Ö4).”

“Öğrencinin davranışları değiştirmek veya ödevler ve dersler konusunda iş birliği yapabilmek için aile gerekli. Tüm öğrenciler için geçerli aslında bu. Ancak ben bu öğrencimizin ailesinden bir gayret göremiyorum (Ö10).”

Araştırmanın, DDB olan öğrencilerin eğitim süreci ile ilgili okul içinde ve dışındaki gereksinimlerine ilişkin görüşleri nelerdir? alt problemine ilişkin elde edilen temalara ilişkin kodlar ve frekansları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4. DDB olan Öğrencilerin Eğitim Süreci ile İlgili Okul İçinde ve Okul Dışında Gereksinimlerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Temalar	Kodlar	Frekans
Okul İçinde Gereksinimleri	Rehber öğretmen desteği	5
	Okulda ilgilenen birisi	5
	Okul idaresi desteği	2
Okul Dışında Gereksinimleri	Doktor Kontrolü/İlaç	6
	Aile ilgisi	3
	Rehabilitasyon eğitimi	3

Görüşme yapılan öğretmenlere yöneltilen DDB olan öğrencilerin eğitim süreçleri ile ilgili okul içinde ve okul dışında gereksinimlerine ilişkin soruya öğretmenler okul içinde rehber öğretmen desteği (5), okulda öğrencinin özellikle sorun yaşadığı zamanlarda ilgilenen birisinin olması (5), okul idaresi desteği (2) yanıtlarını verirken, okul dışında ise doktor kontrolü ve ilaç kullanımı (6), akademik ve davranış olarak ortaya çıkan sorunlarda iş birliği yapabilmek için aile ilgisi ve desteği (3) ve rehabilitasyon merkezinde eğitim alınması (3) yanıtlarını vermişlerdir. Öğretmen görüşlerinden bazı kesitler şu şekildedir;

“Özellikle davranış anlamında bizi aşan durumlar olabiliyor. Nasıl davranmamız gerektiği konusunda yetersiz kalıyoruz. Bu durumlarda doktorun vereceği ilaçlar çok etkili oluyor. Kullanan öğrencilerimde farkı görüyorum (Ö8).”

“Rehber öğretmenlerin özellikle davranış ve dikkat eğitimleri konusunda bu çocuklarla sürekli çalışmaları gerekiyor bence. Biz sınıf ortamında kalabalık nedeniyle fazla vakit ayıramıyoruz (Ö10).”

“Okul içinde teneffüs ve derslerde bir abla gibi birisi yanında olursa ve ben onu yönlendirirsem daha faydalı olur bence. Otizmlili çocuklarda oluyordu bu durum. Ama bu çocuklarda daha fazla ihtiyaç olduğunu düşünüyorum (Ö12).”

“Bu öğrenciler içinde ailelerin aşırı ilgili olduğu durumlarda başka yerde uzman eğitimleri, doktor kontrolleri, davranışları ile ilgilenme oluyor. Böyle olduğu zaman öğrenci ile bizim işimiz kolaylaşıyor ve bu durum öğrenciye büyük fayda sağlıyor (Ö9).”

“Ben öğrencimle çalışırken zorlandığımda veya başka ihtiyaçlar olduğunda idareden destek alabiliyorum. Bu hem beni olumlu etkiliyor hem de öğrenciye avantaj sağlıyor (Ö2).”

Araştırmanın, DDB olan öğrencilerin eğitim sürecinin iyileştirilmesi için uygulanan ve ihtiyaç duyulan düzenleme ve uygulamalara ilişkin görüşleri nelerdir? alt problemine ilişkin elde edilen temalara ilişkin kodlar ve frekansları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 5. DDB olan Öğrencilerin Eğitim Sürecinin İyileştirilmesi için Uygulanan ve İhtiyaç Duyulan Düzenleme ve Uygulamalar

Temalar	Kodlar	Frekans
Öğretmenlerin Kullandığı	İlgili olduğu alanları destekleme	4
	Sosyal beceri öğretimi	3
	Çoklu materyal kullanımı	2
	Akran desteği sağlama	2
	Program farklılaştırma	1
İhtiyaç Olduğunu Düşündüğü	Öğretmenlere danışmanlık verilmesi	6
	Sosyal beceri öğretimi	5
	Destek eğitim süresinin arttırılması	1

Görüşme yapılan öğretmenlere yöneltilen DDB olan öğrencilerin eğitim süreçlerinin iyileştirilmesi için uygulanan ve ihtiyaç duyulan düzenlemelere ilişkin soruya kullandıkları olarak ilgili olduğu alanları tespit etme ve eğitim sürecinde bu alanları destekleme (4), sosyal beceri öğretimi yapma (3), eğitim süreçlerinde akademik ve sosyal gelişimi sağlamak için çoklu materyal kullanma (2), akran desteği sağlama (2) ve program farklılaştırma (1) şeklinde yanıt vermişlerdir. İhtiyaç duydukları düzenleme ve uygulamalara ise öğretmenlere bu öğrencilerle ilgili danışmanlık hizmeti verilmesi (6), bu çocuklara sosyal beceri öğretimi sağlayacak yeterliliğe gelebilme (5) ve destek eğitim alabilecekleri ortamlarda görecekları eğitimlerin sürelerinin arttırılması (1) şeklinde yanıt vermişlerdir. Öğretmen görüşlerinden bazı kesitler şu şekildedir;

“Okulda sürekli yaptığım bir durum var. Ailesinden çok ilgili olduğu konuları ve en sevdiği şeylerin listesini aldım. Bunları gerek ödül için gerekse bir konu anlatımında kullanarak ilgisini derste tutmaya çalışıyorum (Ö9).”

“Bence en çok lazım olan durum biz öğretmenlere bu konuda destek olunması. Çünkü bu çocuklarla ilgili bilgimizin iyi olmadığını biliyorum. Bu içerikte yoğun bir eğitim almadık. Bize belki bir akademisyen tarafından danışmanlık verilebilir (Ö6).”

“Bu çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesinin davranış sorunları üzerinde etkili olacağını düşünüyorum. Bazı öğretmen arkadaşlar bunları çalışıyor ve işe yaradığını söylüyor. Ama ben mesela hem çok iyi bilmediğim için hem sınıf mevcudum izin vermediği için bunu yapamıyorum. Bunu bilsem ve yapabilesem çok işe yarayacağını düşünüyorum (Ö2).”

“Ben akran öğretimini özellikle başarısız olduğu derslerde kullanıyorum. Sınıfta en önde ve ders olarak en başarılı öğrencinin yanında oturuyor. Zorlandığı durumlarda ben anında müdahale ediyorum ama arkadaşından benim belirlediğim konu ve düzeyde destek alabileceğini belirttim. Bu durum bir anda tepki göstermesini engelliyor (Ö1).”

“Davranış sorunlarında bence en önemli nedenlerden biri akademik başarısızlık. Öğrenci zorlandığı anda kopuyor ve başka sorun çıkaracak durumlarla ilgileniyor. Ben ilgisini kaybetmemesi ve öğrenebilmesi için mevcut programda farklılaştırma yoluna gidiyorum (Ö7).”

Araştırmanın, DDB olan öğrencilerinin eğitim süreçlerine destek olabilmek için kendileri için ihtiyaç duyduğu diğer durumlara ilişkin görüşleri nelerdir? alt problemine ilişkin elde edilen temalara ilişkin kodlar ve frekansları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 6. DDB olan Öğrencilerin Eğitim Sürecine Destek Olabilmek için Öğretmenlerin İhtiyaç Duyduğu Unsurlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Temalar	Kodlar	Frekans
Öğretmen Yeterliliklerinin Geliştirilmesi	Hizmetiçi eğitimler verilmesi	8
	Rehberli Araştırma Merkezi (RAM) desteği sağlanması	2
	Yüksek lisans imkanlarını sağlanması	2

Görüşme yapılan öğretmenlere yöneltilen DDB olan öğrencilerin eğitim sürecine destek olabilmek için öğretmenlerin ihtiyaç duyduğu unsurlar sorusuna verilen yanıtlar DDB konusu ve eğitim süreçleri ile ilgili hizmet içi eğitimler verilmesi (8), RAM desteği sağlanması (2) ve yüksek lisans imkanlarının sağlanması (2) şeklindedir. Öğretmen görüşlerinden alınan bazı kesitler şu şekildedir;

“Bakanlık tatillerde bizim izlememiz için zorunlu eğitimler düzenliyor. Bu eğitimlerden çok faydalı olanlar var. Ancak yanlış hatırlamıyorsam DDB ile ilgili bir içerik yoktu. Sınıf yönetimi özellikle zor çocuklar için bu konuda bir eğitim verilebilir. Sayı olarak pandemiden sonra artan şekilde geliyor bu çocuklar. Biz öğretmenlerin bilgilerini güncellemeleri için hizmet içi eğitimler düzenlenebilir diye düşünüyorum (Ö1).”

“Biz bu çocuklarımızı raporları bitince RAM’ a yolluyoruz. Yılda bir kez sanırım oluyor bu işlem. Sonrasında RAM desteği görmüyoruz. Orada görev yapan öğretmen arkadaşlar bu konularda bizden daha bilgililer diye düşünüyorum. Seminer olsun veya sorun yaşadığımızda doğrudan arayıp danışma imkanı olsun farklı seçenekler bize sunulsa faydalı olur diye düşünüyorum (Ö12).”

“Ben yüksek lisans yapma imkanım olsa mesela çok mutlu olurum. Kendimi geliştirmem adına faydası olurdu. Ama sınıf öğretmeni için bir gün izin almak imkansız gibi bir şey. Çocuklara gelmeyin desek olmuyor gelseler ben gidemiyorum. Bunun için bir formül düşünülüp bu konuda kolaylık sağlansaydı hem bize hem alacağımız eğitimlerle çocuklara katkımız olurdu diye düşünüyorum (Ö10).”

“Özellikle tüm süreci çok zorlaştıran davranış sorunları ile ilgili eğitimler alabilmeliyiz. Seminer dönemlerinde bu zorunlu tutulursa bence çok faydalı olacaktır (Ö2).”

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmada ilkokul sınıf öğretmenlerinin DDB olan öğrencilerin eğitim süreçlerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda öğretmenlerin DDB olan öğrencilerinin özellikleri, eğitim süreçlerinde ortaya çıkan sorunlar, öğrencilerin okul içi ve okul dışı gereksinimlerine ilişkin görüşlerinin yanı sıra öğretmenlerin eğitim sürecinin iyileştirilmesinde kullandıkları ve ihtiyaç duydukları düzenleme ve uygulamalar, eğitim sürecine destek olabilmek için ihtiyaç duydukları unsurlar ve alt başlıkları gruplandırılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni kullanılarak yürütülen araştırmaya DDB olan öğrencilerle çalışan 12 sınıf öğretmeni dahil edilmiştir. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırmanın veri toplama sürecinde görüşmeye temel oluşturmak amaçlı (olgubilim deseni için) sınıf içi gözlemler yapılamamıştır. Elde edilen veriler öğretmenlerle yapılan görüşmeler ile sınırlıdır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin DDB olan öğrencilerin özelliklerine ilişkin görüşleri; saldırgan davranış gösterme, sosyal beceri eksikliği, iletişim kurmada güçlük yaşama, kurallara uymama şeklindedir. DDB olan çocukların sosyal-duygusal özellikleri Engelli Bireylerin Eğitimi İyileştirme Yasası (IDEA)'nda (2004) akranları ve öğretmenleri ile doyurucu ilişkiler kurma ve sürdürmede yetersizlik, normal koşullar altında uygun olarak değerlendirilemeyen duygu ve davranışlar şeklinde vurgulanmaktadır (IDEA, 2004). Öğrencilerde DDB veya risk faktörlerinin varlığı, davranışsal, akademik ve sosyal alanda risk faktörlerinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu durum, uyumsuz davranışlar sergileyerek uygun ilişkiler kurmalarını ve öğrenmelerini engelleyebilir (Ericson vd., 2006).

DDB olan öğrenciler, özellikle problem davranışlar sergilemeyen akranlarıyla nasıl arkadaşlık kuracaklarını bilme konusunda zorluk yaşamaktadırlar. Genellikle öğretmenlerini ve sınıf arkadaşlarını memnun edemeyen davranışlar sergilerler ve farklı sosyal çevrelere uyum sağlamakta zorlanırlar (Kauffman ve Landrum, 2015). Benzer bir çalışmada DDB olan öğrencilerin özelliklerini inceleyen Quinn ve diğerleri (1999) DDB olan çocukların, sosyal becerilerinde önemli ölçüde yetersizlik yaşadıklarını akranlarıyla veya sosyal çevrelerindeki önemli yetişkinlerle uygun şekilde etkileşim kurmakta zorlandıklarını, fiziksel veya duygusal ihtiyaçlarını doğru bir şekilde ifade etmekte güçlük çektiklerini ifade etmektedir. Ayrıca, DDB olan çocukların sosyal kurallar veya görgü kurallarının yetersiz bilgisine sahip olabildiğini, sosyal durumları doğru bir şekilde değerlendirme sorunları yaşadıklarını ve şiddet gibi yıkıcı davranışlarda bulunabileceğini ifade etmektedir. Benzer bir çalışmada Patton (2018) genel eğitim sınıflarında görev yapan öğretmenlerin DDB olan öğrencileri içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış sorunları sergileyen ve ilişki kurmakta zorlandıkları öğrenciler olarak tanımladıklarını ifade etmiştir. Bu bağlamda araştırma bulguları alan yazında yürütülen çalışmaları desteklemektedir. Araştırmada öğretmenlerin DDB olan öğrencilerin özellikleri ile ilgili soruya olumsuz özellik şeklinde yanıt verdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin tamamının bu çocukların özellikleri içinden olumsuz olarak ifade edebileceğimiz özellikleri söylemeleri, bu öğrenci grubu ile ilgili zorlandıklarının ve desteğe gereksinim duyduklarının işareti olarak yorumlanabilir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin DDB olan öğrencilerin eğitim süreçlerinde ortaya çıkan sorunlara ilişkin görüşleri; davranış/disiplin sorunları, akademik başarı sağlanamaması, yeterli zaman ayıramama, aile ilgisizliği, uygun olmayan ortam ve öğretmen bilgi eksikliği şeklindedir. Alan yazında araştırma bulgularını destekleyen çalışmalar sınırlıdır. DDB olan öğrencilerin diğer öğrencilere kıyasla disiplin cezaları ile karşılaşma ve ceza alma olasılıklarının üç kat daha fazla olduğu ifade edilmektedir (Zhang vd., 2004). Sistematik bir bakış açısı, davranışsal ve akademik sorunların birbirleri üzerinde karşılıklı etkiler yarattığını ve bunun zamanla bireylerin ve çevrelerinin gelişimini olumsuz etkileyebileceğini öne sürmektedir (Barriga vd., 2002). Sorunlu davranışın zayıf akademik performans veya tam tersine neden olup olmadığına bakılmaksızın, yapılan araştırmalar, akademik başarısızlığın ve sorunlu davranışın, öğrencilerin gelecekteki sonuçları üzerinde kısa ve uzun vadeli etkisi olan karşılıklı bir ilişkiye girdiğini gösterirken (Trout vd., 2003), bu durumun anlaşılması risk altındaki veya sorunlu gençler için uygun değerlendirme, önleme ve müdahale stratejilerinin oluşturulmasına yardımcı olacaktır (Barriga vd., 2002). Yukarıda bahsedilen araştırma sonuçları eğitim süreçlerinde çıkan tüm sorunların birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen sorunlar olabileceğini göstermektedir. DDB olan öğrencilerin yaşamış oldukları sorunları ortadan kaldırmak için tüm sorunları ve öğrencinin hayatında yer alan paydaşları kapsayan sistemli bir programa gereksinim duyulduğu düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin DDB olan öğrencilerin eğitim süreci ile ilgili okul içi gereksinimlerine ilişkin görüşleri; rehber öğretmen desteği, okulda ilgilenen birisinin olması ve okul idaresi desteğini ifade ederken okul dışı gereksinimleri olarak ise doktor kontrolü/ilâç kullanımı, aile ilgisi ve rehabilitasyon merkezi eğitimi şeklindedir. Alanyazında araştırma bulgularını destekler nitelikte çalışmalar sınırlıdır. DDB olan öğrenciler için gerekli olan yoğun müdahaleler, özel eğitim öğretmenleri, yardımcı eğitimciler ve okul psikologları gibi birden fazla okul personeli ile koordinasyonu içerir (Bullock ve Gable, 2006). Benzer bir çalışmada özel eğitim okullarında görev yapan müdürlerin etkili özel eğitimde önemli bir rol oynadığı ve etkili uygulamaları hayata geçirme ve destekleme becerilerinin yalnızca her öğrencinin başarısını teşvik etmekle kalmadığı, aynı zamanda öğretmenlerin alması gereken destekleri sağlayarak mevcut özel eğitimci eksikliğini azaltmaya da yardımcı olabileceği ifade edilmektedir (CCSSO, 2008). Başka bir çalışmada ise Scheffler ve diğerleri (2009) dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan öğrencilerin ilâç kullanmalarının onların akademik başarıları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu ve ilâç kullanmayan yaşlılarına göre matematik ve okuma başarı testlerinde daha yüksek puan aldığını ifade etmişlerdir. Araştırma bulgularına göre gerekli sınıf içi ve sınıf dışı desteklerin sağlanması durumunda DDB olan öğrencilerin yaşamış oldukları sorunlarda azalmalar olduğu görülmektedir. Hem DDB olan öğrencinin hem de normal gelişim gösteren akranlarının akademik ve sosyal başarısının sağlanması için bu destekleri hayata geçirecek denetim ve düzenlemelerin büyük önem taşıdığı düşünülmektedir. Tüm bu gereksinimlerin sağlanmasında kritik bir role sahip olduğu varsayılan DDB olan öğrenci ailesinin doğru bilgilendirilmesi ve sürece dahil edilmesinin önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma bulgularına göre öğretmenlerin DDB olan öğrencilerin eğitim sürecinin iyileştirilmesine ilişkin görüşleri; ilgili olduğu alanları destekleme, program farklılaştırma, çoklu materyal kullanımı, sosyal beceri öğretimi ve akran desteği sağlama durumlarını kullandıklarını

ifade ederken, öğretmenlere danışmanlık verilmesi, sosyal beceri öğretimi ve destek eğitim sürecinin arttırılmasını ise ihtiyaç duyulan unsurlar olarak ifade etmişlerdir. Alan yazında araştırma bulgularını destekleyen çalışmalar sınırlıdır. Kavale ve diğerleri (2004) bu öğrencilerin uygun davranışların pekiştirilmesi için gerekli olan olumlu sosyal ilişki ortamını sağlayacak ve akranları ile olumlu etkileşimi kurmadaki yetersizliklerini en aza indirecek sosyal beceri programlarına gereksinim duyduğunu ifade etmektedir. Öğretmenlerin DDB olan öğrencilerle çalışırken farklı desteklere ihtiyaç duyabileceği (Gilmour vd., 2021), bu desteklerin başında gelen sınıf organizasyonu ve davranış yönetimi konusundaki becerilerin, duygu ve davranış bozukluğu olan öğrenciler için kaynaştırma uygulamasının başarısının yanı sıra davranış sorunlarının ortaya çıkmasını ve kalıcılığını da etkileyebileceği ifade edilmektedir (Oliver ve Reschly, 2010). DDB olan öğrencilerin gereksinimlerinin karşılanması ile öğretmenlerin gereksinimlerinin karşılanması eğitim sürecinin başarılı şekilde ilerlemesi için beraber ilerlemesi gereken süreçler olarak değerlendirilebilir. Çünkü öğretmenlerin öğrencilere uygun davranış ve becerileri kazandırabilmeleri için özel gereksinim grupları hakkında bilgilendirilmeleri ve desteklenmeleri gerekebilir. Bu desteğin sağlanması durumunda öğretmenlerin, öğrencilerin başarılı şekilde kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde yer almalarını sağlayacak bilgi ve becerileri aktarabilecekleri düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmenler DDB olan öğrencilerin eğitim süreçleri için kendi ihtiyaç duydukları desteklere ilişkin görüşleri ise; hizmet içi eğitimler verilmesi, rehberlik araştırma merkezi desteği sağlanması ve yüksek lisans imkanlarının sağlanması olarak ifade etmişlerdir. Benzer bir araştırmada Patton (2018), genel eğitim sınıflarında görev yapan öğretmenlerin DDB olan öğrencilerle çalışabilmek için daha fazla mesleki gelişime ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler, sorunlu grup normlarını ele almada başarısız olduklarında, var olan olumsuz davranışlar devam edebilir ve hatta artabilir. Örneğin, zorbalık yanlısı tutumlara sahip öğrenciler, öğretmenleri etkisiz buldukları sınıflarda en yüksek zorbalık oranlarına girerler (Veenstra vd., 2014). Öğretmenler, zorlayıcı ve olumsuz sınıf yönetimi stratejileri kullandıklarında (örneğin, öğrencilere bağırarak, küçük düşürmek veya öğrencilere kızgınlık ifade etmek), bu nitelikler akran etkileşimlerinde ve yıkıcı davranış destekleyen grup normlarında yansıtılır. Öğretmenler, proaktif stratejiler kullanarak öğrencileri üretken akademik ve sosyal davranışlara yönlendirdiklerinde, bu değerler grup tarafından da benimsenir (Hamm vd., 2014). Yukarıda ifade edilen araştırma bulguları öğretmenlerin yeterliliklerinin DDB olan öğrencilerin başarıları üzerinde önemli bir etkiye sahip olabildiğini göstermektedir. Öğrencinin zamanının büyük bölümünü geçirmesi, özellikle ilköğretimde ilk sosyal etkileşimlerini yaşamaları gibi nedenlerden dolayı okul ortamı ve öğretmenler DDB olan öğrenciler üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilmektedir. Öğretmenlerin bu alanda donanımlı hale gelmeleri yaşanan sorunlarla daha kolay baş edebilmelerini sağlayabilirken, sadece DDB olan öğrencilerin değil tüm öğrencilerin gelişimleri için önem taşıdığı düşünülmektedir.

DDB olan öğrencilerin eğitim süreçlerine yönelik öğretmen görüşlerinin incelendiği bu araştırmanın bulguları doğrultusunda hem DDB olan öğrencilerin eğitim süreçlerini iyileştirmek hem de öğretmenlerin eğitim sürecine yönelik hakimiyetlerini geliştirebilmek için bazı öneriler sıralanabilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- DDB olan öğrencilerle yapılacak araştırmaların veri toplama sürecinde görüşmeyi destekleyecek sınıf içi gözlemlerin yapılması önerilmektedir.
- DDB olan öğrenciler ve bu öğrencilerin öğretmenleri ile ilgili boylamsal çalışmalar yürütülmesi önerilmektedir.
- DDB olan öğrencilerin eğitim süreçlerine dahil olan ve süreci etkileyen diğer paydaşlarla ilgili çalışmalar yürütülmesi önerilmektedir.
- Eğitim sürecini ortaya koyan çalışmaların yanı sıra bu süreci geliştirecek planlamaları içeren çalışmaların yapılması önerilmektedir.
- Öğretmenlerin Gelişimine Yönelik Öneriler
- Öğretmenin sınıfına DDB tanımlı bir öğrenci gelmesi durumunda rehberlik servisinden ve RAM' dan bu öğrenci ile ilgili bilgi alabileceği bir sistemin oluşturulması önerilmektedir.
- RAM' lardan okullara yapılan yönlendirmeler sonucunda okullarda yer alan özel gereksinim grupları ile ilgili seminerler ve hizmet içi eğitimler düzenlenerek eğitim süreci öncesinde yukarıda ifade edilen konularla ilgili bilgi verilmesi önerilmektedir.
- Öğretmenlerin süreç öncesinde tüm bilgi gereksinimlerinin karşılanması ve süreç içerisinde ortaya çıkacak yeni durumlarla ilgili rehberlik servisinin düzenli takibi ile RAM' larda görev alan uzmanlara ulaşma imkanı önerilmektedir.
- DDB tanımlı öğrencilerin akademik ve sosyal beceri kazanımlarının takip edilmesi, bu kazanımların sağlanamaması durumunda öğretmenlerle iletişim kurularak gerekli bilgi ve beceri desteğinin verilmesi önerilmektedir.
- DDB olan öğrencilerin eğitim süreçlerini iyileştirmek için tüm paydaşların iş birliği sağlaması için alan uzmanı akademisyenler aracılığı ile gerekli desteğin sağlanması önerilmektedir.
- DDB tanı grubunun lisans eğitimlerinde yeteri kadar yer almaması ve öğretmenlerin yetersiz kaldıkları durumlar dikkate alınarak alanında uzman akademisyenlerin eğitim sürecini yönlendirebileceği bir eğitim planlaması yapılması önerilmektedir.
- Sınıf öğretmenlerinin lisans eğitimi sürecinde DDB ve meslek hayatında beraber çalışma olasılığı olan diğer özel gereksinim grupları ile ilgili ders ve staj imkanlarının arttırılması önerilmektedir.
- Öğretmenlere sunulan ve halihazırda var olan hizmet içi eğitimlerin daha işlevsel hale getirilmesi için araştırma bulgularından faydalanılması önerilmektedir.

Etik Kurul İzni: Bu araştırma Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu 13/10/2023 tarihli ve2023/424 karar numaralı onayı ile alınan izinle gerçekleştirilmiştir.

Kaynakça

- Alkahtani, K.D.F. (2022). Teachers' knowledge and attitudes toward sustainable inclusive education for students with emotional and behavioral disorders. *Children*, 9(12), 1-12. <https://doi.org/10.3390/children9121940>
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Barriga, A. Q., Doran, J. W., Newell, S. B., Morrison, E. M., Barbetti, V., & Dean Robbins, B. (2002). Relationships between problem behaviors and academic achievement in adolescents: The unique role of attention problems. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 10(4), 233-240. <https://doi.org/10.1177/106.342.6602010.004.0501>
- Başar, M. & Özdemir, S. (2015). Duygusal ve davranışsal bozukluğu olan çocuklar için başarıya ilk adım erken müdahale programı uygulamalarının gözden geçirilmesi. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 34(1), 176-197. <https://doi.org/10.7822/omuefd.215243>
- Bradley, R., Henderson, K., & Monfore, D. A. (2004). A national perspective on children with emotional disorders. *Behavior Disorders*, 29, 211-223.
- Bullock, L. M., & Gable, R. A. (2006). Programs for children and adolescents with emotional and behavioral disorders in the united states: A historical overview, current perspectives, and future directions. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 50(2), 7-13. <http://dx.doi.org/10.3200/PSFL.50.2.7-13>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Yayınevi.
- Cartledge, G. & Johnson, C. T. (1996). Inclusive classrooms for students with emotional and behavioral disorders: Critical variables. *Theory Into Practice*, 35(1), 51-57. <http://dx.doi.org/10.1080/004.058.49609543701>
- Cassady, J.M. (2011). Teachers' attitudes toward the inclusion of students with autism and emotional behavioral disorder. *Electronic Journal for Inclusive Education*, 2 (7), 1-24.
- Conley, L., Marchant, M. & Caldarella, P. (2014). A comparison of teacher perceptions and research-based categories of student behavior difficulties. *Education*, 134(4), 439-451.
- Council of Chief State School Officers (2008). Educational Leadership Policy Standards: ISLLC 2008. Washington DC. Available at <http://www.ccsso.org/publications/details.cfm?PublicationID=365>
- Çetiner, Ö. & Sucuoğlu, B. (2019). Duygusal ve davranışsal bozukluk açısından risk altında olan ilkokul öğrencilerinin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(1), 1-28. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.385874>
- de Swart, F., Burk, W. J., van Efferen, E., van der Stege, H., & Scholte, R. H. J. (2023). The teachers' role in behavioral problems of pupils with EBD in special education: Teacher-child relationships versus structure. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 31(4), 260-271. <https://doi.org/10.1177/106.342.66221119169>
- Erickson, M. J., Stage, S. A., & Nelson, J. R. (2006). Naturalistic study of the behavior of students with EBD referred for functional behavioral assessment. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 14(1), 31-40.
- Forness, S. R., Freeman, S. F. N., Paparella, T., Kauffman, J. M., & Walker, H. M. (2011). Special education implications of point and cumulative prevalence for children with emotional or behavioral disorders. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 20(1), 4-18. <https://doi.org/10.1177/106.342.6611401624>
- Gagnon, J. C. (2021). Inclusion in American and finnish schools: The neglect of youth with emotional and behavioral disorders. *European Journal of Special Needs Education*, 1-14. <https://doi.org/10.1080/0885.6.257.2021.1929235>

- Gilmour, A. F., Sandilos, L. E., Pilny, W. V., Schwartz, S., & Wehby, J. H. (2021). Teaching students with emotional/behavioral disorders: Teachers' burnout profiles and classroom management. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 1-13. doi:10.1177/106.342.66211020258
- Gresham, F. M. (2007). Response to intervention and emotional and behavioral disorders. *Assessment for Effective Intervention*, 32(4), 214–222. <https://doi.org/10.1177/153.450.8407032.004.0301>
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *Educational Communication and Technology Journal*, 30(4), 233-252.
- Hamm, J. V., Farmer, T. W., Lambert, K., & Gravelle, M. (2014). Enhancing peer cultures of academic effort and achievement in early adolescence: Promotive effects of the SEALS intervention. *Developmental Psychology*, 50(1), 216–228. <https://doi.org/10.1037/a0032979>
- Individuals With Disabilities Education Improvement Act of 2004 (IDEA), Pub. L. No. 108-446, 118 Stat. 2647.
- Katsiyannis, A., Losinski, M., & Prince, A. M. T. (2012). Litigation and students with disabilities: A Persistent Concern. *NASSP Bulletin*, 96(1), 23-43. <https://doi.org/10.1177/019.263.6511431008>
- Kauffman, J. M. & Landrum, T.J. (2015) *Duygusal ve davranışsal bozuklukları olan çocukların ve gençlerin özellikleri (Olgular İlaveli)*. (Çev. Ş. Demir). S. Kaner (Ed.). Nobel Akademik Yayıncılık
- Kavale, K. A., Mathur, S. R., & Mostert, M. P. (2004). Handbook of research in emotional and behavioral disorders. Rutherford Jr, R. B., Quinn, M. M. ve Mathur, S. R. (Eds). *Social Skills Training and Teaching Social Behavior to Students with Emotional and Behavioral Disorders*. Guilford Press.
- Mihalas, S., Morse, W. C., Allsopp, D. H., & McHatton, P. A. (2008). Cultivating caring relationships between teachers and secondary students with emotional and behavioral disorders: Implications for research and practice. *Remedial and Special Education*, 30(2), 1081–1025. <https://doi.org/10.1080/1045988X.2019.157.9165>
- Mitchell, B. S., Kern, L., & Conroy, M. A. (2019). Supporting students with emotional or behavioral disorders: State of the field. *Behavioral Disorders*, 44(2), 70-84. <https://doi.org/10.1177/019.874.2918816518>
- Oliver, R. M., & Reschly, D. J. (2010). Special education teacher preparation in classroom management: Implications for students with emotional and behavioral Disorders. *Behavioral Disorders*, 35(3), 188-199. <https://doi.org/10.1177/019.874.291003500301>
- Page, D. G. (2023). *A meta-analysis of the academic achievement of students with emotional/behavioral disorders in traditional public schools in the United States* [Doktora Tezi, Eastern Kentucky University]. <https://doi.org/10.18297/etd/4085>.
- Patton, A (2018). *General education teachers' perceptions about inclusion of students with emotional-behavioral disabilities* [Doktora Tezi, Walden University]. <https://scholarworks.waldenu.edu/dissertations/4811>
- Quinn, M. M., Kavale, K.A., Mathur, S.R., Rutherford, R. B., & Forness, S. R. (1999). A meta-analysis of social skill interventions for students with emotional or behavioral disorders. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 7(1),54-65. <https://doi.org/10.1177/106.342.669900700106>
- Quinn, M. M., Osher, D., Warger, C. L., Hanley, T. V., Bader, B.D. & Hoffman, C.C. (2000). *Teaching and working with children who have emotional and behavioral challenges*. Special Education Programs (ED/OSERS), Washington, DC.
- Sarı, H. & Pürsün, T. (2016). *Özel eğitimde etkili kaynaştırma/bütünleştirme*. Nobel Yayıncılık.
- Scheffler, R. M., Brown, T. T., Fulton, B. D., Hinshaw, S. P., Levine, P., & Stone, S. (2009). Positive association between attention-deficit/ hyperactivity disorder medication use and academic achievement during elementary school. *Pediatrics Official Journal of the American Academy of Pediatrics*, 123(5), 1273-1279.

- Schreiber, C. & Kuemper, A. (2013). "In-service teachers' perceptions of students with emotional behavioral disorder," *Journal of Undergraduate Research at Minnesota State University*, 13(8), 1-13. <https://doi.org/10.56816/2378-6949.1007>
- Sutherland, K. S., Lewis-Palmer, T., Stichter, J., & Morgan, P. L. (2008). Examining the influence of teacher behavior and classroom context on the behavioral and academic outcomes for students with emotional or behavioral disorders. *The Journal of Special Education*, 41(4), 223–233. <https://doi.org/10.1177/002.246.6907310372>
- Trout, A. L., Nordness, P. D., Pierce, C. D., & Epstein, M. H. (2003). Research on the academic status of children with emotional and behavioral disorders: A review of the literature from 1961 to 2000. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 11(4), 198–210. <https://doi.org/10.1177/106.342.6603011.004.0201>
- Ünay, E., Melekoğlu, M. A. & Çakıroğlu, O. (2021). Türkiye’de kaynaştırmadan bütünleştirmeye geçiş. *e-Kafkas Journal of Educational Research*, 8(3), 663-681. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.955653>
- Veenstra, R., Lindenberg, S., Huitsing, G., Sainio, M., & Salmivalli, C. (2014). The role of teachers in bullying: The relation between antibullying attitudes, efficacy, and efforts to reduce bullying. *Journal of Educational Psychology*, 106, 1135–1143. DOI:10.1037/a0036110
- Walker, H. M., Colvin, G., & Ramsey, E. (1995). *Antisocial behavior in school: Strategies and best practices*. Belmont, CA: Brooks/Cole Publishing Co
- Walker, H. M., Ramsey, E., & Gresham, F. M. (2004). *Antisocial behavior in school: Evidence-based practices* (2nd ed.). Wadsworth.
- Walker, J. D., & Brigham, F. J. (2017). Manifestation determination decisions and students with emotional/behavioral disorders. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 25(2), 107-118. <https://doi.org/10.1177/106.342.6616628819>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Zhang, D., Katsiyannis, A., & Herbst, M. (2004). Disciplinary exclusions in special education: A 4 – year analysis. *Behavioral Disorders*, 29, 337-347. <https://doi.org/10.1177/019.874.290402900402>